

УДК 378.14+811-057.87

Н. П. ЖОВТЮК

**ЗМІСТ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Досліджено зміст навчання іноземного професійно спрямованого діалогічного мовлення студентів-медиків. Уточнено й охарактеризовано компоненти змісту навчання професійно спрямованого іноземного діалогічного мовлення студентів мовних спеціальностей (предметний і процесуальний).

Ключові слова: професійно спрямоване діалогічне мовлення, зміст, уміння.

Н. П. ЖОВТЮК

**СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ
ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ**

Исследуется содержание обучения иноязычной профессионально ориентированной диалогической речи студентов-медиков. Конкретизированы и описаны основные компоненты содержания профессионально ориентированного обучения иноязычной диалогической речи студентов языковых специальностей (предметный и процессуальный).

Ключевые слова: профессионально ориентированная диалогическая речь, содержание, умения.

N. P. ZHOVTYUK

**CONTENTS OF TEACHING PROFESSION-ORIENTED DIALOGICAL SPEECH
OF MEDICAL STUDENTS**

The article deals with the analysis of the contents of teaching profession-oriented dialogical speech of medical students. The main components of the contents of teaching profession-oriented dialogical speech to medical students have been specified and described in the article (subject and process).

Key words: profession-oriented dialogical speech, contents, skills.

В умовах активного розвитку міжнародних зв'язків цінність випускників медичних вищих навчальних закладів (ВНЗ) багато в чому визначається рівнем мовної підготовки. Майбутнім спеціалістам у галузі медицини відкриваються можливості лікувальної практики в різних країнах світу, спілкування з іноземними колегами та пацієнтами тощо.

Метою професійно спрямованого навчання іноземних мов студентів медичних спеціальностей є формування комунікативної компетенції ділового спілкування, яка надає можливість здійснювати комунікацію як загального, так і спеціалізованого напрямку, навчити майбутніх фахівців доречно використовувати в мовленні термінологічну лексику, виробничо-професійні та наукові професіоналізми. Без високого рівня культури професійного мовлення медичних працівників не можна говорити про їхню готовність до фахової діяльності, цілісність моделі фахівця медичної галузі.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста з напрямку «Медицина» конкретизує основні вимоги, які ставляться перед студентами медичних ВНЗ. Відповідно до цих вимог, медичний працівник повинен володіти щонайменше однією іноземною мовою на професійному та побутовому рівнях [12, с. 48].

Специфіка професійної діяльності студентів медичних спеціальностей, можливості їх подальших контактів з зарубіжними колегами зумовлюють актуальність оволодіння майбутніми медиками уміннями професійно спрямованого діалогічного мовлення.

Виокремлення професійного компонента у навчанні діалогічного мовлення базується на положенні, що під час навчання іноземної мови для потреб майбутньої професії основна увага повинна приділятися не оволодінню іноземною мовою загалом, а оволодінню підмовою певної майбутньої спеціальності студента, навичкам та умінням спілкування з використанням цієї підмови [13, с. 10].

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить про увагу сучасних дослідників до питання навчання професійно спрямованого говоріння студентів немовних спеціальностей. Різні складаві проблеми навчання професійного спілкування майбутніх економістів вивчали зокрема, Ю. С. Авсюкевич, Н. Л. Драб, С. П. Кожушко, Л. Я. Личко, О. Б. Тарнопольський, та ін.; юристів – С. Е. Кіржнер, Л. Б. Котлярова, Г. П. Савченко й ін., медиків – О. П. Петрашук, І. А. Рябцевич та ін.; студентів технічних спеціальностей – Д. В. Бубнова, С. С. Коломієць, Г. В. Кравчук та ін.

Однак недостатньо дослідженим залишається питання навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей. Вивчення вказаного питання потрібно розпочати з визначення змісту навчання студентів-медиків професійного діалогу.

В зв'язку з цим **метою статті** є уточнити та охарактеризувати компонентний склад змісту навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення студентів-медиків.

Хоч існує думка, що для спеціалістів немовного профілю більш поширеною формою спілкування є монолог [5, с. 7], услід за О. Б. Тарнопольським та С. П. Кожушко вважаємо, що «для професійно орієнтованого спілкування ... найбільш характерною формою комунікації є діалог з елементами монологу, коли обидва співрозмовники по черзі обмінюються поширеними монологічними висловлюваннями» [13, с. 60]. Ми згодні з думкою Г. В. Кравчук, що професійно орієнтований діалог – це «діалогічний монолог, що є обміном мікромонологами, які чергуються з діалогічними репліками» [5, с. 8].

На основі аналізу публікацій [2, с. 83–94; 3, с. 124; 7, с. 45; 16, с. 119] ми визначили предметний та процесуальний аспекти змісту професійно спрямованого навчання діалогічного мовлення. Врахувавши результати зазначених досліджень, до предметного аспекту ми віднесли: сфери спілкування; теми і ситуації, які зумовлюють предметно-змістовий план іншомовного мовлення та вибір мовних засобів; мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний); мовленнєвий матеріал (мовленнєві зразки різних рівнів, тексти); мовні знання (знання правил виконання дій з мовним матеріалом); лінгвосоціокультурні знання (знання про культуру країни, мова якої вивчається, мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови тощо); навчальні знання (знання відповідних навчальних та комунікативних стратегій). Процесуальний аспект передбачає навички оперування мовленнєвим матеріалом, мовленнєві, соціокультурні і навчальні вміння.

Розглянемо окремі компоненти детальніше.

За визначенням В. Л. Скалкина, сферою спілкування можна вважати сукупність однорідних ситуацій спілкування. Характерним для цих ситуацій, на думку вченого, є умови спілкування, взаємини між мовцями та однотипність мотивів мовлення [11, с. 61]. Він виокремив вісім сфер спілкування: соціально-побутову; сімейну; професійно-трудова; соціально-культурну; суспільної діяльності, адміністративно-правову; ігор та розваг; видовищно-масову. Професійно-трудова сфера є домінантною у вивченні іноземної мови у немовному ВНЗ. Однак для спілкування медичних працівників важливими є також соціально-культурна та соціально-побутова сфери.

Наступним компонентом предметного аспекту змісту навчання є ситуація, що розглядають як фрагмент дійсності, в якому відбувається процес обміну мовленнєвими та немовленнєвими діями між учасниками спілкування [16, с. 303–304]. На думку Ю. І. Пассова, «ситуації властиві основні риси діяльності – змістовність, евристичність, ієрархічність та визначена структура; її можна розглядати як основу навчання, як основу відбору та організації мовленнєвого матеріалу, як спосіб презентації матеріалу, як умову формування навички та як умову формування вміння» [8, с. 64].

Методично релевантними є не будь-які випадкові ситуації, а типові ситуації, котрі поділяють на два основних види: стандартні (чи стабільні), в яких вербальна й невербальна поведінка людини жорстко регламентується і тому їх можна представити у формі сценарію, та варіабельні (чи змінні), що пов'язані з соціально-особистісними стосунками співрозмовників [1, с. 138–143]. Ми вважаємо за необхідне ввести до змісту навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення обидва види.

До компонентів предметного аспекту належить також тема спілкування. Існує думка, що у професійному спілкуванні важливішою є тема, ніж ситуація, тому змістовий матеріал

навчання мови спеціальності повинен базуватись на темах, які є найбільшими одиницями змісту матеріалу [6, с. 91]. Погоджуючись загалом з такими поглядами, услід за І. В. Рахмановим вважаємо, що ситуація «не є частиною теми, а лише уточнює або обмежує її» [10, с. 15].

На основі аналізу сучасної літератури, результатів опитування 28 викладачів фахових дисциплін Тернопільського державного медичного університету та 32 лікарів, які працюють у медичних закладах м. Тернополя, ми виявили такі типові комунікативні ситуації іншомовного усного спілкування студентів-медиків:

- встановлення контактів/стосунків;
- участь у подальшому обговоренні власної доповіді та інших доповідей в офіційній та неофіційній обстановці на міжнародному семінарі, симпозіумі або конференції;
- обговорення з іноземними колегами інформації про новітні досягнення медицини, отриманої з друкованого джерела, та можливості їх практичної реалізації;
- переговори із зарубіжними колегами про співпрацю;
- представлення власних відкриттів/досягнень у медичній сфері та їх обговорення на міжнародній діловій зустрічі, участь у діловій зустрічі з організаційних питань;
- бесіди з медичними працівниками та пацієнтами, участь у консиліумі під час відвідання зарубіжних лікувальних установ з метою обміну досвідом.

Одним із складників змісту навчання професійного діалогічного мовлення є діалог або текст [4, с. 14]. Нині існують різні класифікації діалогів, які залежать від критеріальних підходів до їх визначення. Серед основних критеріїв – характер протікання діалогу та його зовнішня форма, ступінь готовності, цільова спрямованість, кількість учасників, характер реакції на першу вихідну репліку діалогу, семантичне наповнення діалогу, тематичне та структурне поєднання реплік, функція у соціальних комунікаціях [15, с. 14].

Для більш ефективного навчання діалогічного мовлення професійного спрямування студентів-медиків нами виокремлено типи діалогів, які є найбільш функціональними у професійній діяльності майбутнього лікаря і тому необхідні для оволодіння у медичному ВНЗ: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями, діалог-обговорення.

До предметного компонента змісту навчання відноситься також мовний та мовленнєвий матеріал. Перший включає в себе фонетичні, граматичні та лексичні компоненти, які є необхідними у процесі навчання, другий складається з мовленнєвих зразків різних рівнів, текстів.

Під поняттям «мовні знання» розуміють мовні засоби спілкування, властиві для офіційних та розмовних реєстрів професійного мовлення. Для вміння вести ефективний діалог важливо знати граматичні структури, які необхідні для формулювання думки та розуміння широкого кола діалогів у професійній сфері, значну кількість лексичних одиниць (у т. ч. термінології), що вживаються у професійному спілкуванні [9, с. 10]. До соціокультурних знань відносяться знання реалій країни, мова якої вивчається, повсякденного життя, умов життя, міжособистісних стосунків тощо.

Процесуальний компонент змісту навчання передбачає навички практичного володіння мовленнєвим матеріалом а також мовленнєві, соціокультурні та навчальні вміння.

Аналіз «програми з англійської мови для професійного спілкування» [9] дав нам змогу уточнити вміння, необхідні для успішного ведення діалогу, які потрібно формувати в студентів-медиків:

- реагувати на основні ідеї та розпізнавати суттєво важливу інформацію під час детальних обговорень, дискусій, офіційних перемовин, лекцій, бесід, що пов'язані з навчанням та професією лікаря;
- чітко аргументувати погляди під час дискусій стосовно актуальних тем академічного та професійного життя;
- адекватно реагувати на позицію, погляди співрозмовника;
- пристосовуватися до змін, які трапляються під час бесіди і стосуються її напряму, стилю;
- вести телефонні розмови з конкретними цілями академічного та професійного характеру;
- обговорювати зміст автентичних радіо- і телевізійних програм, газетних статей на академічні та професійні теми.

Ефективна участь у діалозі на професійну тему можлива за умови володіння медиками такими соціокультурними вміннями:

- поводитись адекватно у типових світських, професійних ситуаціях (наприклад, засіданнях, перервах на каву, вечірках);
- враховувати соціокультурні аспекти мовленнєвої поведінки у процесі спілкування в межах професійних тем;
- здійснювати моно- і міжкультурне спілкування з урахуванням лінгвосоціокультурного контексту в межах програмних тем;
- вибирати прийнятний лінгвосоціокультурний стиль мовленнєвої поведінки в умовах міжкультурної комунікації;
- прогнозувати усувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування.

На основі матеріалів дослідження М. А. Цибенко [14], яка визначає інтелектуальний, організаційно-планувальний, інформаційний, рефлексивний та інтерактивний компоненти навчальної компетенції, вважаємо, що до змісту навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення доцільно віднести такі навчальні вміння:

- аналізувати мовленнєвий матеріал;
- відбирати мовленнєвий матеріал;
- встановлювати асоціації з явищами рідної мови;
- забезпечувати сприятливе навчальне середовище;
- логічно планувати послідовність дій;
- контролювати виконання навчальної задачі;
- коригувати помилки;
- оцінювати результати власної навчальної діяльності;
- вчитися в різних режимах роботи і групової взаємодії;
- брати на себе різні ролі в процесі групової взаємодії;
- враховувати особливості партнерів у навчальній групі;
- володіти культурою комунікації;
- використовувати компенсаторні стратегії;
- використовувати стратегії запам'ятовування матеріалу;
- використовувати різні стратегії контекстуалізації мовної одиниці;
- використовувати стратегії самоконтролю;
- вибирати стратегію спілкування і взаємодії;
- визначати навчальні цілі мовленнєвої практики;
- використовувати стратегії самостійної мовленнєвої практики в продуктивних та рецептивних видах.

Таким чином, у змісті професійно спрямованого діалогічного мовлення студентів-медиків доцільно виокремлювати предметний і процесуальний компоненти. До предметного компонента відносяться сфери спілкування, теми, ситуації, мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, мовні та лінгвосоціокультурні знання, до процесуального – навички оперування мовленнєвим матеріалом, мовленнєві, соціокультурні та навчальні вміння.

Подальшого дослідження потребує методика навчання студентів-медиків професійно спрямованого діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1976. – 248 с.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
3. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 336 с.
4. Изаренков Д.И. Обучение диалогической речи / Д. И. Изаренков – 2-е изд. – М.: Русский язык, 1986. – 144 с.

5. Кравчук Г. В. Методика навчання студентів технічних спеціальностей професійно орієнтованого англійського діалогічного мовлення на основі текстів науково-технічної реклами: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. В. Кравчук. – К., 2010. – 358 с.
6. Мотина Е. И. Язык и специальность: лингводидактические основы обучения русскому языку студентов-нефилологов / Е. И. Мотина – М.: Русский язык, 1983. – 170 с.
7. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): навч. посібник / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
8. Пассов Е. И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Е. И. Пассов. – Липецк, 1980. – 477 с.
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
10. Рахманов И. В. Обучение устной речи на иностранном языке / И. В. Рахманов. – М.: Высшая школа, 1980. – 119 с.
11. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В. Л. Скалкин. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
12. Складові галузевих стандартів вищої освіти напряму підготовки 1101 «Медицина» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальностями 7.1101.01 «Лікувальна справа», 7.1101.04 «Педіатрія», 7.1101.05 «Медико-профілактична справа». – К., 2003. – 405 с.
13. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: учеб. пособие / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К.: Ленвит, 2004. – 192 с.
14. Цыбенко М. А. Методика формирования самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов первого курса неязыковых факультетов педагогических вузов (английский язык как дополнительная специальность): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / М. А. Цыбенко – Петропавловск-Камчатский, 2006. – 182 с.
15. Черненко Н. М. Підготовка майбутніх менеджерів до діалогової комунікації в системі післядипломної освіти: дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. М. Черненко. – Одеса, 2004. – 241 с.
16. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / А. Н. Щукин. – М.: Астрель; АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с.